

lappangó összefüggések értelmének felderítése révén válik fordításában megfoghatóvá Omár a maga színeivel, szándékaival, vívódásaival. Terjedelemre nézve is többszöröse bármely ez ideig megjelentnek. Az első osztályú magyar esszészöveggel bevezetett fordítást időszerű lenne újabb, immár hazai kiadással is megbecsülni.

Személyes hangot ütöttem meg bevezetőül. Zárásul tavalyelőtti emlékeimet hadd írjam le: karácsonykor sajátos „érettségi találkozó” szemtanúja lehettem. Kalandos sors után hazatelepedett a Tel Avivban élő nemzetközi hírnevű festőnő, Szilárd Klára, vagy ha így jobban tetszik: Clair Szilard. Osztálytársait, régi barátnőit hívta találkozásra, akik vele érettségiztek valaha a Veres Pálné gimnázium VIII. A osztályában, a boldog békeidőben, az 1938–39-es tanévben. Ott volt a múlt századi filozófus-esztéta Erdélyi János dédunokája, a vallásos népköltészet rangos gyűjtője, Erdélyi Zsuzsanna is. Klára asszony egy reprodukció-képeslapjának hátára közös üdvözlőt írtak, amelyet azután én juttattam tovább, Amerikába. Mert az „osztálytalálkozó” távoli résztvevője, aki bárha nem lehetett jelen, minden mondatban szerepelt: Herz Gerda. Hercz Ottó, a legenda zongoraművész leánya Sziklay Andor felesége. Ugye, kicsi a világ. De szerencsére körbefut: összekapcsolódnak, akik szeretik egymást, akiket, bárhová vezetett is személyes sorsa, összeköt az emberi kultúra, és ezen belül a magyarság művészeti és történelmi értékeinek számontartása.

ZALÁN MAGDA

Washingtoni ebédek egy „egyszemélyes zenekarral”

SZIKLAY ANDOR

Csöng az otthoni telefonom. Felveszem. A hívó azt mondja, magyarul:

– Zéem? Itt Bandi. Rövid leszek. Mikor?

A hívó, aki aláírásként használt monogramomból alakította nevem, mint legrégibb barátaim tetszik, nem legrégebb barátaim egyike, éppenséggel a legfrissebbek közé sorolom, mint ezt az egész várost, amibe vargabetűket kedvelő sorsom alig hét éve vetett. *Meztelen minimumra* szorított hívásával (amint az amerikai nyelv nevezi az efféle tömörséget) úgy három-négyhetenként jelentkezik, és azt hiszem, én vagyok a glóbuszon az egyetlen, aki elmondhatja magáról, hogy Klébandi – ez meg az én rövidítésem az ő nevére – röviden szól hozzá. Klébandi teljes nevén dr. Sziklay Andor, illetve, dehogyan is ez a teljes neve, ez csak volt a neve, amíg hivatalosan át nem változtatta Andor C. Klayre, és akik tudnak angolul, bizonyára értékelik a névváltoztatás nyelvi leleményét, akik nem, azoknak meg elmondom, hogy a „c” betűt angolul *szinek* mondják, míg az agyag neve angolul „clay”, ejtsd: klé. Szóval Klébandi *maratoni beszélő-bajnok*, aki a legkisebb erőlködés nélkül asztal alá beszél akár egy egész, hivatásos beszélőkből – rádiósokból, politikusokból, szónokokból – álló társaságot. Velem is csak

a telefonon tömör, mert tudja, hogy rühellem az éterbe locsogást, de amikor aztán leülök az éttermi asztal mellé, ahová a fentebb idézett módon, telefonon meghívott három-négy órán át úgy beszélgetünk, hogy ő mesél, én meg körülbelül annyit mondok, mint a hajdani, budapesti epizodista, Víg Miklós szeretett volna a sajtóban. (Az újságíróktól elfeledett kis színész egyszer arra kérte a Színházi Élet sztárokat interjúoló szerkesztőjét, említse meg már egyszer őt is, legalább így: „Hogyhogy? – kérdezte Víg Miklós.”)

Mint hogy engem sem küldtek még soha a szomszédba egy kis szájalásért, jó adag önfegyelemre, keresztényi türelemre, zsidó beletörődésre volt szükségem, amíg elfogadtam hallgatói helyem a Klébandi beszédes oldalán. Bevallom, kezdetben hallgattam, mert nem hagyott szóhoz jutni. Aztán kényszeredetten hallgatásomban kezdtem jobban odafigyelni, és azóta őszinte örömmel nézek elébe. Mert nem vitás, aki elfogadja, hogy aktív szereplő helyett passzív hallgatóság legyen, pompás szórakoztatót kap Sziklay Andor személyében, ha magyarul hallgat, és Andor C. Klay személyében, ha angolul. Klébandinak teljesen mindegy, melyik nyelven szórakoztat.

– Mai közgyűlésem napirendi pontjai a következők – kezdi többnyire, a rendelés előtt. Arra – a pincérek már tudják, mert mindig olyan helyre visz, ahol törzsvendég – csak tizenöt–húsz perc múlva kerítünk sort. Azzal előhúz mondjuk egy újságkivágást, amit feltétlenül el kell olvasnom, nagyon érdekes, de legalábbis tanulságos. Megmutat egy könyvet, amit csak azért hozott el, hogy figyelmeztessen, ezt nem kell elolvasnom, teljesen fölösleges időpocsékolás lenne. Átad valami kis ajándékot, aminek valami kerülővel valami köze lehet az életemhez, az ő életéhez, valaki harmadik személy életéhez, akiről majd az ebéd során értekezni fog. Előhúzza a mindig a zsebében hordott cédulákat, kiemel közülük egyet, és átadja, olvassam, többnyire valami idézet áll a papírszeletkén, mintha az aznapra rendelt szent evangélium lenne. Legutóbb Ruyard Kipling egy verse részletét toltta elém, saját fordításában: „Adós vagyok a földnek, mely nevelt, / sok mindenért magának életemnek, / de leginkább Allahnak, ki adott / két különálló arcot a fejemnek.” Hm.

Rendelés előtt azt is elmondja, miért éppen abba az étterembe invitált, amelyikben vagyunk. Például az egyikről megtudom, hogy ott találták fel valamikor a századfordulón a daiquiri nevű koktélt, és őszintén csodálkozik, sőt kicsit rosszallja is, hogy nem mérem fel a dolog történelmi súlyát.

– A koktél nagyon fontos dolog a diplomáciai életben. Diplomáták jönnek és mennek, de a koktél marad–fedd.

Elhiszem neki, ő csak tudja, 1958-tól 1971-ig diplomata volt, Belgrádban, Frankfurtban, Kelet- és Nyugat-Berlinben. Egyébként nem rendel a történelmi találmányból. Mindig kizárólag Martinit rendel, mert „egész Washingtonban csak három helyen kapható Martini, amely e névre érdemesíthető. Két étteremben és a fenevad barlangjában”. Vagyis nála otthon.

Egy másik étteremben elmondja, hogy a tulajdonos valamikor bankár volt Saigonban, felesége híres drámai színésznő ugyanott, ami azonban csak egyik fele az élettörténetüknek, a másik az, hogy az amerikai hírszerzésnek dolgoztak, szolgálataik elismerésül az Egyesült Államok kormánya kimenekítette őket a városból, mielőtt az Ho-Si-Minh nevet vette fel. „Magyarán kémek voltak” – szögezem le, nem éppen elismerő hangsúllyal. „Úgy is lehet mondani” – hagyja rám, ő azonban annál több tisztelettel, éppen hogy szeretettel hangjában. Ami természetes, a háború alatt maga is az amerikai hírszerzésben dolgozott. Ebben a minőségben kapta például a feladatot, hogy

hallgassa ki Horthy Miklóst Németországban, ahová Hitler elhurcoltatta, és ahol az előrenyomuló amerikai csapatok rábukkantak. A kormányzó Portugáliában írt emlékiratai egy bekezdést szentelnek az esetnek.

Egy harmadik étteremről kiderül, hogy az asztalnál, ahová ültet, gyakran ült *Doráti Antallal*, amikor a karmester Washingtonban élt. „Tóni családi barát volt, még apósom révén.” Apósa kis túlzással az egész 20. századi zenei élet családi barátjának vallhatta magát. Klébandi feleségének, Gerdának – 45 éve házasságban – *Herz Ottó*, a zseniális zongorakísérő volt az édesapja. Herz majdnem minden híres énekest, hangszeres szolistát kísért, aki az óceán innenső vagy túlsó oldalán hangversenyezett. Az ifjú pár megörökölte Herz Ottó zenei körét. Gerda, a zenepedagógus, aki maga is zongorázik, háziasszonyként elmondhatja, hogy ő szeretettette meg úgy a gulyást Henryk Szerynggel, hogy a zongoraművész, valahányszor Washingtonban járt, azt kérte, ezzel vendégléjék meg. Klébandi, a maga öröme kamaramuzsikáló hegedős meg elmondhatja, hogy a nagy virtuóz *Szigeti Józseffel* svájci villájában diskurálhatott, tört franciája ellenére, franciául Lully zenéjéről és Joska (Szigeti mindig így írta alá magát, ékezet nélkül) tört magyarja ellenére magyarul Füst Milánról...

Egy negyedik étteremben, pontosabban egyik klubjában megmutatja az összes ajtót, amelyen valamilyen amerikai katonai híresség neve áll, és mindről elmond valami személyes élményt. Ugyanis előző tevékenységei mellett katonatiszt is volt, az észak-afrikai, az olasz és a német fronton szolgált, repülő őrnagyként. „Inkább őrkicsiként” – vágom rá, utalva a nem éppen herkulesi természetére, és apellálva jól ismert öniróniájára, amikor mutatja a tényt igazoló fényképet. De éppen teljes gőzzel szórakoztat, humorom leperreg róla, meg sem hallja. Fel is akarom húzni az orrom, de nem tudom, mert nagyot kell nevetnem valamin, amit mond. Tudatalatti szerény bosszúm lehet, hogy hiába próbáltam most felidézni, hogy ideírjam, mi volt, ami megnevettetett, nem ment. Elfelejtettem a *bonmot-t*. Mint ahogy elfelejtettem az ajtók réztábláinak nagyembereit. Túl sokan voltak. „Maga a fél világot ismeri” – mondtam is neki. „Igaz” – bólintott. „És engem is a fél világot ismer. Jól. Kimondhatom, az én koromban már nem kötelező szerénynek lenni.”

Elmúlt 80 éves.

– Én már túlórázom – teszi hozzá.

Egy másik alkalommal:

– Mostanában kezdek mindenkivel kibékülni, akivel valaha összeszólalkoztam.

Az én koromban már gondolni kell a gyászolók gyűjtésére.

Ilyenféle mondatokat kapásból, tucatjával rögtönöz egy-egy találkozó alkalmával. Egyik kedvenc ilyen klébandizmusom: *„Én csak másodállásban vagyok – magyar.”*

Ami azonban csak jól hangzik, de nem igaz. Sziklay Andor hiába lett Andor C. Klay, *gőzerővel magyar*. Úgy, ahogy Liszt volt. Hogy a prózaíró Márait úgy tudja idézni, mint más a kedvenc költőjét, mondjuk, hogy rendben van, hiszen Márai zord emberkerülő emigrációjában Sziklay Andor volt azon kevésnél kevesebbek egyike, akit közel engedett magához, akivel órákat elbeszélgetett a telefonon, akinek leveleit nemcsak elolvasta, de hosszabban-rövidebben válaszolt is rájuk. Az azonban már megdöbbenő, hogy azt is tudja, ki volt Jósika Miklós, és mikor miket írt.

Hát még milyen megdöbbenő, hogy Klébandi nemcsak másodvonalbeli magyar írókat tud, hanem... Legszívesebben azt mondanám: Klébandi mindenkit tud, aki magyar volt és van e sárgolyón. *Magyar lábnymok* című, először Clevelandben, majd azóta már Magyarországon is megjelent, több kiadást megért kötetének olvasói csak

hüledezhetnek, ki mindenkiről írja meg a szerző: magyar volt. Nálam veretlen bajnok a tudósítás, hogy Lady Hamilton, a trafalgári hős Nelson szerelme kishíján Óbudán (!) született, onnan vándorolt ki Angliába a pogromtól féltő apja-anyja. De az sem kutya, hogy amikor ennek a kis irodalmi portrénak illusztrálására fényképet kérek tőle, a következő sorokkal küld el néhányat: „A csatoltak között van egy, íróasztalnál, titkárnő felvétele, Belgrád. Ez a helybeli titkárnőm volt, Dora Dunjerski, a Cigánybáró disznókereskedőjéhez modellül szolgáló D. unokája. [...] Mindezt azért írom, mert szerettem még mosodaszámlán is gazdagítani kell barátaink történelmi ismereteit.” A többi fotóról: „Itt küldöm néhány illusztrációját annak, hogy a tempus hogyan fugit és a tempora milyen meggondolatlanul mutantur. Hatéves koromban a Tolnai Világlapja országos gyermekszépségversenyének 2. helyezettje voltam, huszáruhában, fapapíron, az oklevelet Pólya Tibor festette, akivel negyedszázaddal később találkoztam ideát.”

Azt, hogy a New York-i születésű, washingtoni lakhelyű nyugdíjas amerikai diplomata úgy írjon magyarul, hogy egyes fordulatait olvasásukkor egy ismert budapesti író irigyen aláhúzgálja, végképp elveszi Klébandi jogát attól, hogy másodállásos magyarnak nevezze magát. Miket húzott alá az az író? Például a *Magyar lábnymok*ban ezt: „...a jegenyék Hernád menti gyermekkorom történetének felkiáltójelei...” meg „Simovich tábornoki nyugdíjat kapott, mint nemzeti hős, tekintet nélkül ideológiai álláspontjára. Viszont tekintettel ideológiai álláspontjára, a villáját kisajátították, ellenben a bér egy részét rendszeresen kiutalták neki. Tito elnököt, tekintet nélkül ideológiai álláspontjára, nemzeti hősnek tartotta; viszont tekintettel ideológiai álláspontjára, morogva háritott el minden odavágó kérdést.”

De még ez is fokozható. Már nem megdöböntő, már teljességgel hihetetlen, hogy valaki, aki vagy hat évtizede él a nagyvilágban, magyarra fordítsa a 12. századi perzsa költő, Omár Khájám Rubaiját című verses elbeszélését, annak 286 versszakát (az előző magyarítás csak fele ennyi versszakból áll), és teszi úgy, hogy a hamarosan, bibliofil kiadásban megjelenő munkához nem kisebb szaktekintély, mint a Kossuth-díjas költő, Orbán Ottó írt bevezetőt.

– Na most már mondja meg – szögeztem mellének a kérdés pengeélet, amikor ezt a vállalkozását bejelentette –, micsoda maga? Diplomata? Kém? Katonatiszt? Hegedűművész? Műfordító?

– Tulajdonképpen én egy egyszemélyes zenekar vagyok – felelte komolyan. Majd kuncogva hozzátette: – Aminek maga még a felét sem hallotta játszani.